

3.Бланк И.А. Финансовый менеджмент: учеб. курс [Текст] / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр: Эльга, 2001. – 528 с.

4.Войнаренко М.П. Управління дебіторською заборгованістю в системі аналізу та управління грошовими потоками підприємства / М.П. Войнаренко, І.В. Зозуля // Вісник Технологічного університету Поділля. – 2003. – № 5 Ч.2, Т.1. – С. 185-190.

5.Гетьман О.О. Економічна діагностика: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів [Текст] / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 307 с.

6.Льяшенко Н.С. Організаційно-економічний механізм управління дебіторською заборгованістю [Текст] / Н. С. Льяшенко // Держава та регіони. – 2009. – №5. – С.73-78.

7.Ксьондз С.М. Дебіторська заборгованість як об'єкт управління [Текст] / С. М. Ксьондз // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2010. – №4, Т.1. – С. 105-110.

8.Лищенко О.Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством [Текст] / О.Г. Лищенко, Г.М. Бескоста // Держава та регіони. – 2009. – № 1. – С. 114 - 117. – (Серія: «Економіка та підприємництво»).

9.Романюк А.А. Управління дебіторською заборгованістю як фактор впливу на ефективність фінансової діяльності підприємства [Текст] /А.А. Романюк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2006. – № 6. Т.2. – С. 73-78.

10.Роганова Г.О. Актуальні проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств [Текст] / Г.О. Роганова // Вісник Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського. – 2009. – №3. – С. 247-258. – (Серія «Економічні науки»).

Отримано 11.10.2012

УДК 330.341.1

Т.І.СВІТЛИЧНА

Харківська національна академія міського господарства

РИЗИКОВІ ФАКТОРИ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Висвітлюються теоретичні засади впливу факторів ризику на діяльність установ банківського сектору України. Досліджується співвідношення категорій «загроза» і «ризик». Розглядаються питання управління ризиками банківської діяльності.

Освещаются теоретические основы влияния факторов риска на деятельность учреждений банковского сектора Украины. Исследуется соотношение категорий «угроза» и «риск». Рассматриваются вопросы управления рисками банковской деятельности.

Theoretical basis of risk factors which influence on the institutions of banking sector of Ukraine are highlighted. Correlation of "threat" and "risk" categories are investigated. Issues of banking risks management are treated.

Ключові слова: ризик, загроза, банківський сектор, моральний ризик, управління ризиками.

Сучасним економічним подіям вітчизняної економіки властивий високий ступінь динамізму й непередбачуваності, стрімке ускладнення соціальних і технологічних процесів. Коливання цін на продукцію, не-

вигідне співвідношення валютних курсів, непередбачуваний розвиток політичних подій, а також інші явища, які характеризуються багатоваріантністю свого розвитку, – усе це підтверджує об'єктивність існування в ринковій економіці такого економічного явища як «економічний ризик». Щодня ми зазнаємо впливу від політичних, економічних, фінансових, геополітичних, техногенних ризиків. Безперечним фактом є і наростання результатів їхнього впливу на функціонування вітчизняного банківського сектору економіки.

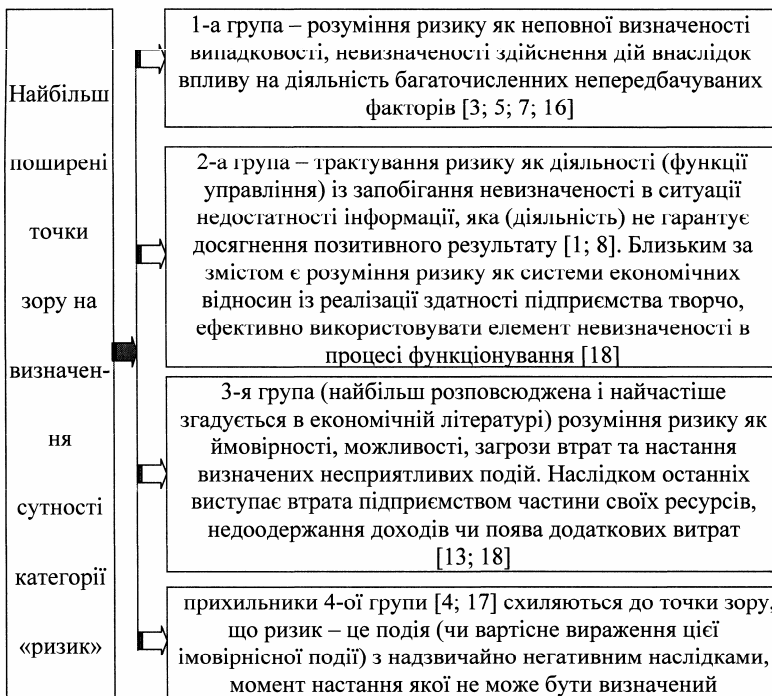
Запобігти повністю чи усунути ризиковий характер функціонування банківських установ неможливо. У силу неможливості повного запобігання впливу економічних ризиків на результати діяльності установ банківського сектору надзвичайно актуальними і важливими залишаються питання мінімізації їх негативного впливу на діяльність банків і розробки політики управління даним економічним явищем.

Проблемам визначення сутності, класифікації, управління ризиками в тому числі банківських установ, присвячено достатньо велика кількість робіт вітчизняних та зарубіжних економістів і фахівців в галузі менеджменту. Серед них можна виділити праці: Альгіна А.П., Балабанова І.Т., Болгар Т.М., Бочарнікова В.П., Вітлінського В.В., Грабового П.Г., Гранатурова В.М., Лапусти М.Г., Нейенбурга В.Е., Райзберга Б.А., Хохлова М.В., Шумпетера Й. та ін. [1-9,12,13;16-18,20,23,24,26,27].

Метою даної роботи є дослідження особливостей формування факторів ризику банківської сфери, а також пошук шляхів оптимального управління банківськими ризиками.

Діяльність установ банківського сектору невід'ємно супроводжують ризики. Виступаючи основою фінансово-кредитної системи країни, банки найбільш чутливо реагують на зміни соціально-економічних, політичних та інших факторів. Нестабільність світової фінансової системи, не прогнозована тенденція обсягу операцій на світових фінансових ринках, економічні реформи усередині країни, часті зміни правового поля, – призводять до постійного зростання ризикового характеру банківської діяльності. Для установ банків питання повного уникнення ризику неможливе, а от завдання раціонального управління банківськими ризиками та мінімізації їх негативного впливу – на сьогодні є найбільш актуальним.

Важливим кроком на шляху побудови політики врахування, оптимізації та управління банківськими ризиками є ґрунтовне визначення цієї категорії. Трактуючи категорію «ризик», які зустрічаються в економічній літературі, умовно можна поєднати у чотири групи (рисунк).

Підходи до визначення категорії «ризик»

Автори численних праць з питань ризикології або питань функціонування банківських установ часто ототожнюють термін «ризик» з поняттям «загроза». До визначення цієї категорії науковці пропонують численні підходи, а саме:

– загроза – це нереалізована, але реально існуюча (з певною вірогідністю) можливість нанесення банку будь-якого збитку [10];

– загроза – потенційно можливі або реальні дії зловмисників чи конкурентів, здатних завдати банку матеріальної або моральної шкоди, що виявляються як сукупність факторів і умов, які створюють небезпеку для нормального функціонування банку відповідно до його завдань та інтересів [15];

– загроза – це будь-який конфлікт цілей із зовнішнім середовищем або внутрішньою структурою та алгоритмами функціонування [14];

– загроза – це сукупність умов, процесів, факторів, що перешкоджають реалізації економічних інтересів суб'єктів господарської діяльності чи створюють небезпеку для них [19];

– загроза – це ознака безпосередньої небезпеки нанесення збитку неточно визначеного змісту або тяжкості, можливості попередження якої точно не встановлені [21].

Прийнято виокремлювати численні види загроз, що здійснюють свій вплив на банківські установи [11, 15, 21, 25]:

1) залежно від об'єкта посягань:

1.1 економічні загрози (корупція, шахрайство, недобросовісна конкуренція, використання недосконалих технологій);

1.2 фізичні загрози (крадіжки, пограбування, руйнування, виведення з ладу, неефективна експлуатація);

1.3 інтелектуальні загрози (розголошення та неправомірне використання інформації банку і його інтелектуальної власності; соціальні конфлікти в/та навколо банку; психологічні та ідеологічні диверсії).

2) залежно від суб'єктів загроз:

2.1 зовнішні загрози (від кримінальних елементів; конкурентів; партнерів і клієнтів; іноземних суб'єктів господарювання та окремих осіб, юридичних і фізичних осіб, які займаються промисловим шпигунством; окремих посадових осіб державних органів, які зловживають своїм становищем; засобів масової інформації; колишніх працівників банку);

2.2 внутрішні загрози (від працівників банку і банківських технологій).

3) за джерелом:

3.1 зовнішні (недосконалість нормативно-правової бази, високий рівень інфляції, недовіра до банківської системи, мінливість обов'язкових нормативів, урядові та економічні кризи, недобросовісна конкуренція на ринку);

3.2 внутрішні (некваліфіковане керівництво, недостатній рівень капіталізації банку, недотримання економічних нормативів НБУ, низька кваліфікація персоналу, недосконалість організації основних банківських операцій).

4) за ймовірністю реалізації:

4.1 реальні;

4.2 потенціальні.

5) за формами прояву:

5.1 кількісні загрози (пов'язані з недосягненням або погіршенням показників діяльності банку порівняно з встановленими нормативами);

5.2 якісні загрози (пов'язані з якісними змінами у розвитку банку, зокрема банкрутство, корпоративні конфлікти, обвал ринку, заморожування кореспондентських рахунків).

Цікавою і такою, що заслуговує уваги, є підхід Т.М. Болгар, а саме виокремлення так званих моральних ризиків, які здійснюють істотний

вплив на діяльність установ банків. Під моральними ризиками розуміється «...дії економічних агентів з максимізації їх власної вигоди на шкоду іншим суб'єктам економіки унаслідок нерівності інформації та розходження інтересів, що проявляються в зміні поведінки однієї із сторін контракту» [6]. Факторами, що спричиняють моральні ризики, виступають: зовнішні (ризики, пов'язані з діяльністю наглядових органів; залежність банку від ключових клієнтів; наявність фонду гарантування вкладів населення) та внутрішні (необачлива діяльність менеджменту; необ'єктивність внутрішнього аудиту та контролю; наявність гарантованого доступу до фінансових ресурсів) [6].

Наведені види загроз фінансовій безпеці практично повністю повторює існуючу класифікацію ризиків підприємницької діяльності, а отже, «...це, ще раз говорить на користь того, що загроза – це варіант (або стадія) розвитку ризику» [11]. Автори повністю підтримують точку зору [11] щодо взаємозв'язку цих категорій:

- загроза – це такий розвиток подій, дія (бездіяльність), в результаті яких з'являється можливість або підвищується ймовірність порушення нормального функціонування підприємства й недосягнення ним своїх цілей, зокрема нанесення підприємству будь-якого виду збитку;
- підприємницький ризик – економічна категорія, що виражається кількісно (і якісно) в невизначеності результату підприємницької діяльності й відображає ступінь неуспіху (або успіху) діяльності підприємця (фірми) у порівнянні із заданими результатами [20];
- ризик – це ведення діяльності в умовах невизначеності або ж взагалі сама невизначеність умов і результатів діяльності, а загроза – це вже цілком певний негативний розвиток подій. Отже, загроза – це ризик або заздалегідь відомий сценарій несприятливого розвитку подій, що почав реалізовуватися за небажаним варіантом, і який відповідно виходить за рамки поняття нормальної невизначеності умов господарської діяльності.

Існування ризикових факторів обумовлює необхідність раціонального управління ними, ґрунтовно та адекватно оцінювати структуру й міру ризику, намагаючись знизити ступінь ризику до допустимого [9].

Важливим аспектом банківського менеджменту виступає пошук, в межах конкретної фінансово-господарської ситуації, оптимального співвідношення між прибутком, ризиком і ліквідністю.

На думку автора в розкритті змісту управління банківськими ризиками необхідне використання системного підходу, що припускає аналіз взаємозв'язку внутрішніх і зовнішніх умов функціонування банку, а також аналіз конкретної існуючої ситуації його діяльності. В основі фор-

мування системи управління ризиками підприємства слід застосовувати також ситуаційний аналіз, задачею якого є визначення ситуації, у якій знаходиться банківська установа, тобто визначення місця, займаного їм у загальному економічному просторі, основних факторів, що впливають на його діяльність, а також загальних характеристик банку в цілому. Якщо системний підхід, розвитком якого є ситуаційний підхід, установлює взаємодію частин системи, то ситуаційний підхід дозволяє забезпечити професійний підхід до управління конкретними банківськими ризиками. Системний підхід потребує розгляду об'єкту не тільки з урахуванням особливостей, а й сучасного стану його розвитку.

Ринкові умови диктують українським банкам необхідність ефективного управління економічними ризиками. Застосування системного підходу щодо виявлення причин ризиків, що виникають у зовнішньому та внутрішньому середовищі банку, а також вибору оптимальних методів оцінки та впливу на ризикові ситуації дозволять створити в банку ефективну систему ризик-менеджменту. Розробка найбільш оптимальних заходів політики управління ризиками діяльності несе в собі потенціал зниження незапланованих фінансових втрат і витрат, зміцнення економічного потенціалу і зростання конкурентоздатності вітчизняних банківських установ.

- 1.Альгин А.П. Риск и его роль в общественной жизни / А.П. Альгин. – М.: Мысль, 1989. – 187 с.
- 2.Балабанов И.Т. Риск-менеджмент / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика., 1996. – 100 с.
- 3.Балика С.Ю. Управління господарським ризиком при переході підприємств на випуск нової продукції / С.Ю. Балика: Автореф. дис. ... канд. екон. наук.: (08.06.02) / Харк. держ. екон. університет. – Харків, 1998. – 17 с.
- 4.Банки и банковские операции / Под ред. проф. Е.Ф. Жукова. – М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 397 с.
- 5.Баронин Б.И. Мир оценки и страхования недвижимости / Б.И. Баронин, Н.Н. Внукова, Л.В. Временко: под ред. Н.Н. Внуковой. – Х.: Форт Лтд, 1996. – 64 с.
- 6.Болгар Т.Н. Необходимость учета моральных рисков при оценке уровня финансовой безопасности банков / Т. Н. Болгар // Міжнародна банківська конкуренція: теорія і практика: зб. тез доп. за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (15–16 травня 2008 р.) / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2008. – С. 141-143.
- 7.Бочарников В.П. Нечеткая технология анализа и управления рисками / В.П. Бочарников, А.В. Цыганок: Збірник наукових праць за матеріалами Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції «Проблеми економічного ризику: аналіз та управління» (26-28 жовтня 1998 р.). – К.: Мінсвіти України, КНЕУ, 1998. – С. 8-9.
- 8.Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємництві / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко: [монографія]. – К.: КНЕУ, 2004. – 480 с.

9. Вітлінський В.В. Кредитний ризик комерційного банку: [навч. посібн.] / В.В. Вітлінський, О.В. Пернарківський, Я.С. Наконечний, Г.І. Великоіваненко; за ред. В.В. Вітлінського. – К.: Т.-во «Знання», КОО, 2000. – 251 с.
10. Винников А.С. Банк России и банковская безопасность // Регион. – 1997. – № 2. – С. 4-8.
11. Гапоненко В.Ф. Экономическая безопасность предприятий. Подходы и принципы / В.Ф. Гапоненко, А.Л. Беспалько, А.С. Власков. – М.: Издательство «Ось-89», 2007. – 208 с.
12. Грабовый П.Г. Риски в современном бизнесе / П.Г. Грабовый, С.Н. Петрова, С.И. Полтавцев. – М.: Альянс, 1994. – 200 с.
13. Гранатуров В.М. Экономический риск: сущность, методы измерения, пути снижения / В.М. Гранатуров: [уч. пос.]. – М.: Дело и сервис, 1999. – 112 с.
14. Гусев В.С. Экономика и организация безопасности хозяйствующих субъектов / В.С. Гусев. – СПб.: Изд-во «Очарованный странник», 2001. – 257 с.
15. Зубок М.І. Безпека банків / М.І. Зубок. – К.: КНЕУ, 2002. – 306 с.
16. Клапків М.С. Питання етимології економічного ризику / М.С. Клапків // Фінанси України. – 2001. – №4. – С.14-20.
17. Клиновский Т.Т. Основы управления рисками рыночной экономики / Т.Т. Клиновский. – М.: Полистром, 2000. – 100 с.
18. Кривов В. Проблема рисков при принятии управленческих решений / В. Кривов // Управление риском. – 2000. – №4. – С.15-17.
19. Кузенко Т.Б. Управління фінансовою безпекою підприємства: методичний аспект / Т.Б. Кузенко, Н.В. Сабліна, О.Ю. Литовченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С.119-124.
20. Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности / М.Г. Лапуста, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 60 с.
21. Манцуров І.Г. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств / І.Г. Манцуров, О.В. Нусінова // Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.nbu.gov.ua/e-journals/efek/index.html](http://www.nbu.gov.ua/e-journals/efek/index.html).
22. Марущак С.М. Комплексна оцінка ризику в процесі забезпечення економічної безпеки підприємства / С.М. Марущак // Збірник ЧДУ ім. П.Могили «Наукові праці: Економіка». – Том 99. – С.108-114.
23. Нейенбург В.Е. Методические подходы к оценке эффективности инновационных проектов в угольном производстве в рискованных ситуациях / В.Е. Нейенбург, Ю.З. Здрачук // Наукові праці Донецьк. нац. техніч. ун-ту. Серія: економічна. Випуск 76. – Донецьк, Дон НТУ, 2004. – 238 с.
24. Райзберг Б.А. Предпринимательство и риск / Б.А. Райзберг. – М.: Знание, 1992. – 35 с.
25. Сороківська З. До питання фінансової безпеки банку в умовах світової економічної кризи / З. Сороківська // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 8. Частина 1. – С.404-408.
26. Хохлов Н.В. Управление риском / Н.В. Хохлов. – М.: ЮНИТИ – ДАНА, 1999. – 239 с.
27. Шумпетер Й. Теория экономического развития (исследование предпринимательской прибыли, капитала, кредита, процента и цикла конъюнктуры) / Й. Шумпетер. – М.: Прогресс, 1982. – 367с.

Отримано 08.10.2012